

Горбова І. О. Взаємодія політичної еліти та інтелігенції: від співпраці до протистояння / «Суспільні науки XXI століття: перспективні та пріоритетні напрями досліджень»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 3–4 жовтня 2014 року). – Дніпропетровськ: НО «Відкрите суспільство», 2014. – С. 45–48.

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ ТА ІНТЕЛІГЕНЦІЇ: ВІД СПІВПРАЦІ ДО ПРОТИСТОЯННЯ

Горбова Ірина Олексіївна

аспірант кафедри філософії

Житомирського державного

університету імені Івана Франка

Інтелектуальність як ключова ознака еліти та інтелігенції часто спонукає до ототожнення цих понять у наукових дослідженнях. Крім цього, сер. – др. пол. XIX ст. позначилася поширенням в соціологічному науковому обігу поняття «інтелігенція» та позбавлення його філософського наповнення к. XVIII – поч. XIX ст. Так, післяреволюційні Франція та Німеччина середини XIX ст. відзначилися класовим розподілом суспільства і, як результат, кількісним збільшенням інтелігенції, яка представляла інтереси кожного суспільного класу [3, с. 32 – 33]. Інтелігенцію все частіше почали порівнювати з представниками розумових професій, вона поступово позбавляється специфічних характеристик як виняткове соціальне явище – соціальний феномен і набуває характеристик масовості.

Виходячи з означення інтелігенції як такої, яка формулює та представляє інтереси кожної соціальної групи суспільства, доречніше, на наш погляд, говорити про еліту. Таким чином, в соціальній структурі суспільства можна виділити інтелектуальну, культурну, духовну, політичну, економічну тощо еліту. Визначальними ознаками інтелігенції є: духовність, сповідування нею високих моральних цінностей; безкорисливість та совість; свідомо, ініціативна діяльність на загальнонаціональний добробут; благородство та невизнання

насильницьких засобів у досягненні мети; формулювання, збереження, передача з покоління в покоління національної культури та традицій тощо.

К. XX – поч. XXI ст. позначився суттєвими змінами у всіх сферах життя суспільства [5, с. 52]. Ліквідація «перебудови», незалежність, демократизація відкривають нові можливості, але, разом з тим, потребують збереження національної свідомості. Однак, популяризація наприкінці XX ст. матеріальних благ Заходу, збільшення кількості політичних партій призвело до кризового становища інтелігенції. Соціально та історично сформоване в українців відчуття меншовартості та полонізованості загострювалось протягом століть. Тому, закономірно, що правляча еліта та частина «інтелігенції», очоливши владні структури, прагнули до забезпечення особистої територіальної та матеріальної самостійності, породивши розквіт швидше бюрократичного та олігархічного ладу, аніж демократичного.

Таким чином, еліта, яка обслуговувала всі верстви українського населення, витіснила істинну інтелігенцію. Вона, у свою чергу, не відчувала з боку населення потреби у результатах своєї діяльності. Елітарна верхівка формулювала цінності та напрямки подальшого «розвитку» українського суспільства. Критичне ставлення та неприйняття правлячою елітою духовних, моральних, національних, культурних тощо ідей, прогнозованих інтелігенцією, спричинило протистояння політичної еліти, навколо якої зосереджувалась найбільша влада, та інтелігенції, яка прагнула зберегти українську національну свідомість та ідентичність, кращі культурні традиції, високі моральні цінності.

Проте, не можна однозначно стверджувати про відсутність інтелігенції серед представників політичної влади. Проблема, за означенням Г. П. Гребенника, полягає в тому, що інтелігент позиціонує себе у сфері політики як мораліст, якого цікавить один аспект в соціальному житті – права людини, які він вимагає визнати як абсолютні. Відповідно, влада повинна бути гуманною, шанувати права людини та прислужувати народу, усвідомлюючи свій обов'язок перед ним [2, с. 272 – 273]. Таким чином, соціальне замовлення інтелігента в політиці полягає у внесенні до неї моралі як головного критерію її

демократичності. Народні маси оцінюють діяльність політичної влади, перш за все, з позицій загальної моралі, однак сформулювати свої претензії до влади не спроможні. Тому, своєрідним посередником між політичною елітою та народом виступає інтелігенція, яка критично мислить та аналізує, визначає та формулює нечітко окреслені події, посилює приховані у суспільстві процеси. Влада породжує імпульси для оперативного виконання задля свого збереження, використовує інтелігенцію для спілкування та налагодження контакту, порозуміння з народом тощо [1, с. 20 – 21].

О. М. Кіндратець виділяє наступні групи інтелігенції: активно-пошукова позиція інтелігенції щодо влади; звичне слугування вказівкам політичної влади; відчуження інтелігенції від соціальних, політичних і владних проблем; «внутрішньо» опозиційна інтелігенція [4, с. 39]. Інтелігенція виявилась практично недієздатною в споживацькому суспільстві з матеріальними благами в пріоритеті. Благородство, совість, честь, відповідальність тощо вважаються проявом слабкості.

Тенденції розвитку суспільства поглибили скептичне сприйняття інтелігенції як соціального явища. Вони призвели до суспільних метаморфоз та змін світосприйняття, переосмислення та переорієнтацію цінностей. Як наслідок, інтелігенція втрачає свою істинну сутність та призначення. Своєрідний стан відчуження від політики – апатія – виникає внаслідок домінування суб'єкта політики – «владної еліти». Ступінь відчуження може бути різним, але в будь-якому випадку він характеризує послаблення демократії [5, с. 4 – 5]. Більше того, побудова демократичної держави, проекту модернізації країни виявилися для патріотичної інтелігенції утопією. Однак, аполітичність інтелігенції можна пояснити як свідомий вибір такої поведінки – небажання займатися політикою.

Використана література:

1. Веркіна Т. Б. Інтелігенція як «спільник» влади / Т. Б. Веркіна // Інтелігенція та влада: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції-семінару керівників вищих навчальних закладів, учених-

дослідників і представників владних структур із проблем сучасної інтелігенції, 14 березня 2008 р. / Відп. ред. В. І. Астахова. – Х.: Вид-во НУА, 2008. – С. 20 – 21.

2. Гребенник Г. П. Интеллигент как политический активист / Г. П. Гребенник // Интеллигенция и политика: сб. статей. – О.: Фенікс, 2009. – С. 260 – 273.

3. Добрускін М. Про генезу терміна та філософського поняття “інтелігенція” / Марк Добрускін // Філософська думка. – 2005. – № 5. – С. 28 – 36.

4. Кіндратець О. Інтелігенція та політична еліта України / О. Кіндратець // Світогляд. – 2009. – № 6. – С. 38 – 41.

5. Маликова Н. Р. Идентификация интеллигенции / Н. Р. Маликова // Современная интеллигенция: проблемы социальной идентификации: сборник научных трудов: в 3 т. / отв. ред. И. И. Осинский. – Улан-Удэ: изд-во Бурятского госуниверситета, 2012. – Т. 1. – С. 50 – 60.

6. Федотова В. Г. Апатия на Западе и в России / В. Г. Федотова // Вопросы философии. – 2005. – № 3. – С. 3 – 19.

Контактна інформація:

Горбова Ірина Олексіївна, аспірант кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка; асистент кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології Житомирського державного університету імені Івана Франка

Адреса ВНЗ: 10008 м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

Моб. тел.: +380966515770; +380939672086

E-mail: gorbovaia88@mail.ru